

KRONIEK VAN HET INTERNATIONAAL STUDIEKOMITEE VOOR OMMEGANGSREUZEN. DEEL I

Marcel DAEM

*De auteur, geboren in 1914, is licentiaat kunstgeschiedenis en archeologie. Hij specialiseerde zich in het volkskundig en historisch onderzoek van de Vlaamse reuzen. In 1949 verscheen van zijn hand een studie over de Wetterse reuzen. Vier jaar later werkte hij mee aan het radio-programma van de BRT "Muziek in de Vlaamse gewesten" met betrekking tot het 'reuzenlied'. In 1960 werd Marcel Daem corresponderend lid van het Internationaal Comité voor de Studie van de Ommegangs-reuzen. In 1989 verzorgde de KBOV de uitgave van zijn studie *Reuzenliederen in Oost-Vlaanderen*. Marcel Daem legde over de reuzen een archief aan dat behoort tot het patrimonium van de Koninklijke Bond van de Oost-Vlaamse Volkskundigen. Deze bijdrage verschijnt naar aanleiding van het 50-jarig bestaan van het Internationaal Studiekomitee en van het 75-jarig bestaan van dit tijdschrift (1926-2000).]*

1. De Gentse reuzen - stadscentrum

In onze vorige bijdrage over het 'archief van de Oost-Vlaamse reuzen' hebben we gewezen op de rol die de Koninklijke Bond van Oost-Vlaamse Volkskundigen heeft gespeeld bij de verwerving en de bewaring van het reuzenarchief. (!) Als gewezen bewaarder van het archief hebben we onderzocht

welke Gentse reuzen er nog bestaan en welke reuzen definitief tot het verleden behoren. Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de steun van de dienst feestelijkheden van de stad Gent en van het Koninklijk Verbond der Gebuurtedekenijen van de stad en zonder de hulp van verschillende personen en verenigingen die ooit betrokken zijn geweest bij het tot stand komen van de

Gentse reuzen. Hun informatie is van grote waarde geweest voor het Gents Reuzenarchief. Uit ons onderzoek blijkt dat in Gent sinds de 17de eeuw ongeveer 76 reuzen 'tot stand zijn gekomen'. Er is evenwel geen continuïteit geweest in de reuzenfamilie. Er is een onderbreking geweest van tweehonderd jaar. De eerste fase heeft betrekking op de periode van 1662 tot 1700, waarin ons 10 reuzen bekend zijn. Vanaf 1700 tot het einde van de 19de eeuw was er slechts één reus van de stad Gent. In de periode 1900-1996 telde de stad 65 reuzen, waarvan 54 van na de Tweede Wereldoorlog dateren.

De reuzen danken hun ontstaan aan de Gentse ommegangen. Wij kunnen hier verwijzen naar onze studie uit 1992 over de oudste Gentse ommegangsreuzen, getiteld de *Gentse ommegangsreuzen en -dieren in de 17de eeuw*.⁽²⁾ In de 17de eeuw hadden de reuzen zowel een godsdienstig als een profaan karakter. Het is de periode van de Contra-reformatie, een hervormingsbeweging binnen de katholieke kerk. In Gent waren de Paters Augustijnen en hun studenten van het college de organisatoren van de ommegangen. Hiervoor ontvingen ze van het stadsbestuur subsidies. De 'ommeganck ofte processie' wordt voor het eerst vermeld in 1587 in verband met de Heilige Bloeddag en de daarmee gepaard gaande processie. Dit gebeuren mag evenwel niet verward worden met de ommegang Passie-Christi van pastoor Michiel Zachmoorter (1582-1660) die in 1621 van start ging, die steeds vertrok uit het

H. Bloedkapelleke van Ekkergem en die bestond uit achttien levende taferelen van het lijden van Christus.⁽³⁾ Op H. Bloeddag werden door de Augustijnen twee processies georganiseerd, één in de voormiddag ('de processie van devotie') en één in de namiddag (de 'processie van recreatie'). Uit de periode 1621-1661 zijn geen gegevens bekend over de aanwezigheid van reuzen in de Gentse ommegang. In de rekeningen van de paters Augustijnen hebben we in de verzoeken om subsidies, gericht aan het stadsbestuur, geen spoor over reuzen teruggevonden. We moeten wachten tot 1662 om met enige zekerheid te kunnen stellen dat er reuzen te zien waren in de ommegang. Dat jaar valt samen met een gunstige conjunctuur die de stad Gent toen kende. De Gentse schepen en kroniekschrijver Justo Billet schetste in zijn *Politije Boeck* een beeld van de welstand toen.⁽⁴⁾

De oudste betrouwbare bron voor de Gentse reuzengeschiedenis dateert van 1662. Het is een feestprogramma van de ommegang '*tot Godtvruchtighe devotie ende devote recreatie, Processie-wys vertoont door 't College van de P.P. Augustijnen den 11. Jun. 1662*'. Hierin is sprake van zes reuzen die de ommegang afsluiten en begeleid worden door fluitspelers en trommelaars. Ook de betekenis van de reuzen wordt toegelicht. '**Reus en twee zonen**' betekenen de victorieuze en triomferende legermacht van Oostenrijk. De '**Reuzin en twee dochters**' betekenen de grootheid van het nageslacht van het keizerlijk Huis van

Ghendtschen Ommeganck 1687, bovenaan: 'Reuse-moeren', onderaan: 'Reus, reuzin en vier Reuskens'. Kopergravure gesigneerd AVH (Gentse Universiteitsbibliotheek)

421

Oostenrijk. Twee jaar later, in de omme-gang van 1664, worden acht reuzen meedragen: Reus, Reuzin, vier Reuzenkinderen, de dansende **Moor** en de **Morin**. Dit wordt bevestigd in de kroniek van Justo Billet. Hij getuigt dat na de symbolische dieren "pillicaen, Pfenicx, kemel ende olifant, elck met syn besonder spel, volghden den dansenden moor ende moorinne ende daer naer de vier cleyne Reuskens mitsgaders den Reuse ende Reusine die sloten desen ommeganck". (5)

Het jaar 1687 is een belangrijk jaar voor de geschiedenis van de reuzen. Gent voelde zich veilig door de bouw van versterkingen van bruggen en poorten en van de kazerne op de Kattenberg. Er heerste vrede in de stad. (6) Volgens de programmabrochure uit 1687 moet de show groots opgevat zijn geweest. In de 'Vermaeckelyken Ghendtschen Om-Ganck' wordt de aandacht gevestigd op de grote blikvangers. Op de kaft staat te lezen: "Met Reus en Reusinnen, Leeuwen, etc.. vernieuwt ende vermeer-dert ter Ordinantie ende Bekostinghe der wel Edele Heeren van 't Magistraet deser Stede". De processie van recreatie bestond uit negen triomfwagens, twaalf opgetooide beesten, **twee Indianen** en zes reuzen. De twee indianen symboliseren de bekering van ongelovige Indianen door het H. Scrament des Autaars.

Van de Triumphanten Omme-ganck uit 1687 bestaat een prachtige kopergravure, gesigeneerd 'AVH Fec', waarop een duidelijke afbeelding van de reuzen en

de indianen te zien is. (7) In 1688 worden de reuzenfiguren nogmaals in het bijzonder in het feestprogramma vermeld: "Den Reus met de Reusin en al dees Jonghghesellen/ Die sullen aen het Volck met pracht voor ooghen stellen/ Dat sy op desen dagh bethoonen blyden met/ 't Is 't Heyligh Bloedt dat hun soo aerdigh dansen doet".

In 1698 werden de reuzen voor de laatste keer vermeld in het programma van de "Wyt-vermaerden Ommeganck vande Eerw. P.P. Augustynen tot Ghendt, den eersten Juny 1698". De reuzenfamilie en de twee indianen waren nog altijd in de omme-gang aanwezig. In 1708 werd het materiaal van de omme-gang, 'meubelen' genoemd, openbaar verkocht. In 1722 werd de honderdste verjaardag van de omme-gang gevierd. De triomfwagens waren opnieuw van de partij, maar de reuzen bleven achterwege. Dit is de laatste recreatieprocessie geweest van de paters Augustijnen.

Van 30 mei tot 15 juni 1767 werd het zevenhonderdjarig jubileum van de Heilige Macharius gevierd. De bekende kunstschilder Em. Pierre Van Reyschoot maakte de ontwerpen van de triomfwagens en de vierentwintig reuzendieren. De legendarische beesten die we vroeger in de omme-gangen zagen, waren opnieuw van de partij. Van reuzen was er geen sprake meer.

Na de processie van de H. Macharius troffen we noch in de archieven noch in het iconografisch bronnenmateriaal spo-

ren van reuzen meegedragen in ommegangen of in andere geschiedkundige manifestaties. Voor het einde van de 18de eeuw is dit 'stilzwijgen' gedeeltelijk te verklaren door het Edict van keizer Jozef II van 10 mei 1786 'raekende de Processien ende Jubiléen'. Het edict werd gepubliceerd in het Placcaet-Boek van Vlaanderen. ⁽⁸⁾ Het meedragen van reuzen werd toen formeel verboden:

"Art. II. Daer en zullen in de Processien geene Stand-beelden of andere welkdienige Beelden mogen gedraegen worden. Art. IV. Wy verbieden volkomentlyk alle andere soort van Processie gelyk ook alle Pelgrimagie. Art. V. Wy verbieden op de zelve pene, ende supprimeren generalyk en voor altyd alle soort solemniteyten gekent onder den naem van Jubiléen".

Voor de 19de eeuw valt slechts één ommegang te Gent te vermelden, nl. die van zondag 25 juni 1899 in het Citadelpark, het domein waarin de Provinciale Tentoonstelling van Oost-Vlaanderen van 1 juni tot 1 oktober 1899 gehouden werd. De ontdekking van de ommegang van 1899 hebben we te danken aan de expert-iconograaf Frans Van Bost die over de iconografie van de provinciale tentoonstelling een studie schreef. ⁽⁹⁾ Van Bost bracht ons op het spoor van de Gentse reuzenstoet. Bronnen voor ons onderzoek waren: 'het Guldenboek der provinciale Tentoonstelling', ⁽¹⁰⁾ de 'Gazette van Gent', ⁽¹¹⁾ en 'La Flandre libérale'. ⁽¹²⁾ Twee thema's komen voor onze studie in aanmerking: de algemeenheden over

de reuzenstoet en bijzonderheden over de vertegenwoordiging van de stad Gent in de ommegang. Van weken tevoren werd gesproken, geschreven en onderhandeld over het uitzonderlijk feest. Zowat alle steden en gemeenten van de provincie die reuzen bezaten werden verzocht om hun medewerking aan deze historische gebeurtenis te verlenen. Gent voelde zich ietwat minderwaardig. De fiere stad bezat geen reuzen. Als gastvrouw moest ze vreemde reuzen en reuzinnen verwelkomen, en dat viel blijkbaar zwaar.

Het probleem werd door het feestcomité van de tentoonstelling opgelost. Het stadsbestuur zou **34 reuzen** laten maken, voorstellende 'het grote gezin van Olivier Minjan' met daarbij een prachtige 'Tamboer-Majoor' die alle reuzen zou begeleiden en meteen ook in de schaduw zou stellen. Bovendien werd de deelname voorzien van de 'Gentse Draak' en van 'Dulle Griet'. De belangstelling voor de Gentse familie Minjan was vroeger reeds uitgebeeld in de stoet van Keizer Karel. Hierover hebben we geen sporen gevonden in de historische feeststoeten.

De naam en het groot gezin Minjan is geenszins onbekend bij historici. In de Sint-Niklaaskerk te Gent bevindt zich een geschilderd epitaaf of grafschrift waarop de 33 gezinsleden, samen met hun twee patroonheiligen zijn afgebeeld. Dr. Elisabeth Dhanens heeft aan het schilderij een uitvoerig commentaar gewijd in de inventaris van het kunstpatrimonium van de kerk. ⁽¹³⁾ Het graf-

schrift vermeldt: 'Olivier van Minjan, zijn wettige echtgenote Amelberghe Slanghen en hun eenendertig kinderen, waarvan tien dochters en de rest zonen'. Uit een artikel van Victor Fris, verschenen in *Volkskunde*, vernemen we dat de familie Minjan-Slanghe in de eerste helft van de 15de eeuw leefde. De klederdracht op het epitaaf zou van de 16de eeuw dateren. (14)

Pas vanaf dinsdag 20 juni 1899 kon men dagelijks in het stadsnieuws over de aankomende reuzenstoet, 'le cortège des géants', lezen. De meeste reuzen waren reeds vanaf dinsdag in het int-Pietersstation toegekomen. De reuzengasten werden in de feestzaal van het Museum voor Schone Kunsten ondergebracht. Gent was vertegenwoordigd door de reuzenfamilie Olivier Minjan, zijn echtgenote Amelberge Slanghen en hun 31 kinderen. Aan het voltooiën van de 33 Gentse reuzen werd koorstachtig gewerkt. In totaal zouden 60 reuzen in de stoet een plaats vinden. De stoet zou geopend worden door de Gentse reus Tamboer-Majoor van 8 meter lang. Met opgestoken dirigeerstok bereikte hij een hoogte van 11 meter. De reuzen waren vergezeld van fluitspelers en tamboers. De Gentse Draak en Dulle Griet zouden de feeststoet sluiten.

Om na te gaan of telegraaf- en elektrische draden in de stad voldoende hoog hingen werd op vrijdagavond 23 juni 1899 een proefwandeling gemaakt met een mannequin van wilgenhout, gedragen door vier mannen. De reus van 8 meter hoogte had de proef zonder moe-

lijkheden doorstaan. Slechts twee draden moesten verhoogd worden.

Zondag 25 juni: de reuzenstoet. Minstens 15.000 bezoekers waren in het Citadelpark aanwezig. In de feeststoet waren talrijke verenigingen ('maatschappijen') vertegenwoordigd die het volksleven in alle diverse aspecten illustreerden. Aalst had de reuzen Polydoor, Polydore, Polydoorken en het fameus Ros Beiaerd (1889) van stal gehaald. Uit de grote Brusselse reuzenfamilie had enkel reus Brabo en diens echtgenote (1890) zich kunnen vrijmaken. Uit Geraardsbergen stuurde men reus Goliath, zijn vrouw en 'kinneke Baba' (1807). Oostende schitterde met twee reuzinnen: Hare Majesteit Karnaval en Koningin Badstad (vóór 1899). Sint-Niklaas toonde twee sympathieke volkstypen Jan en Mieken (1888). Wetteren pronkte met de twee mooiste reuzen van het land (1623). Zottegem kreeg bijval met Cambrinus en Cambrina (1891). Het was de eerste maal in de Gentse geschiedenis dat zo een grote verzameling reuzen de stad aandeed. Het reuzengezin Minjan schitterde echter door afwezigheid. De hoofden van de 33 reuzen waren niet tijdig klaar gekomen. Er waren de helft minder reuzen dan de zestig die werden verwacht. Ook reus Tamboer-Majoor kon niet opstappen. Hij kon zijn evenwicht niet houden. Men heeft zijn plaasteren hoofd, dat 45 kilogram woog, aan de voorgevel van het Paleis voor Schone Kunsten, geplaatst. De ganse dag stond de reus tegen het gebouw te pronk als

'een geketende demoon', als een 'weerloos slachtoffer' gebonden aan een schandpaal, beschimpt en uitgelachen. De vuurspuwende Draak en Dulle Griet hebben de reputatie van de Gentse vertegenwoordiging nog enigszins goed gemaakt. In de pers werd geschreven dat de meerderheid van het publiek zich bij het zien van de ommeegang vermaakt heeft. In 'Het Guldenboek van de Tentoonstelling' is een verslag opgenomen van de feestelijkheden: "Wij zullen het niet beproeven de geestdrift te beschrijven welke dien dag in de Tentoonstelling heerste. Het publiek was opgetogen en ging letterlijk op in de heropwekking van die eigenaardige vermakelijkheden onzer voorouders. Maar de geestdrift steeg ten top na het einde van de stoet, als de reuzen op het speelplein samenkwamen en daar een gezamenlijken dans uitvoerden. Daar werd het oude reuzenlied gezongen. *Sa, moeder stop nu maar het vat, de reus is zat. Keere weeromme Reusken, Reusken, Keere weerom Reusegom.* Toen was het een luidruchtig losbarsten van toejuichingen en dolle pret. Nooit had een volksfeest, te Gent, zich in zoo 'n uitbundigen bijval mogen verheugen".⁽¹⁵⁾ De voorziene tweede reuzenstoet heeft plaats gehad op donderdag 29 juni 1899, eveneens in het domein van de Tentoonstelling.

We zijn er helaas niet in geslaagd een prentkaart of een foto te vinden van de Tamboer-Majoor. Van de draak bestaat een prentkaart (cf. de verzameling van Frans Van Bost). De draak vertoonde

heel wat gelijkenissen met de draak van het Belfort. Hij was vergezeld van vier dames en vijf heren met een paneel 'De Drake van Gent. Le dragon Gantois'.

Als besluit van de Gentse deelneming aan de reuzenstoet van 1899 kunnen we stellen dat het stedelijk bevolkingsregister van de reuzen in de 19de eeuw blanco gebleven is. In het begin van de 20ste eeuw komen de Gentse reuzen terug. Dit is jammer genoeg niet gebeurd bij de Wereldtentoonstelling van 1913 die in Gent gehouden werd en waar de Vlaamse 'reusken' wel een plaats hadden verdiend als beeltenis van "Oud-Vlaenderen".

2. Dekenij Sint-Pieters-Buiten

In 1968 waren we voor een enquête over de Gentse reuzen te gast bij Mevr. De Baes, dekening van de dekenij Sint-Pieters-Buiten. Ze toonde ons het guldenboek "Dekenijgeschiedenis". De eerste bladzijde is gedateerd: 1904. Op een van de bladzijden prijkt een foto van **twee reuzen**. Over de naam en geschiedenis van de reuzen staat in het gulden boek niets vermeld. Wel hebben we de zekerheid dat omstreeks het jaar 1904 twee reuzen bestonden op 't Zieklien. In die periode bestond het volksgebruik bij de land- en tuinbouwers van de wijk en de omgeving om op 15 augustus op bedevaart te gaan naar O.-L.-Vrouw-ter-Rive op het Sint-Pietersplein om er een pestkaars te branden. De terugkeer na de bedevaart was een gelegenheid voor 'de

boerkens en boerinnkens' om met elkaar te verbroederen en te verzusteren. Zo ontstond 'boerendinsdag', een gebeurtenisfeest. Vermoedelijk zullen de reuzen daar wel aan deelgenomen hebben.

3. Heuvelpoort

Omstreeks 1904-1905 waren er op de Heuvelpoort twee reuzen. Hun namen zijn niet bekend. Hun bestaan zouden ze te danken hebben aan de gewezen burgemeester van 't Zieklien die circa 1894 verhuisd was naar het Sint-Pietersplein. Hij was houder van volgend visitekaartje: "Café du Cirque Royal tenu par Jules Seys, ex-bourgmestre de 't Zieklien" .⁽¹⁶⁾ Dat deze twee reuzen bestaan hebben kunnen we afleiden uit een bewaarde afbeelding van beide reuzen tijdens de eerste Folklore-Tentoonstelling van de Bond, die van 16 tot 31 juli 1927 in het Folkloremuseum aan de lange Steenstraat gehouden werd.⁽¹⁷⁾

4. Muide

We belanden rond het jaar 1930 op de Muide. Daar heeft men de reuzen **Kobe** en **Katrien** gekend, twee volkstypen, gekleed als boer en als volkswrouw. Als er feest was in de buurt waren ze van de partij. Ze werden begeleid door een groep dansende kinderen. Na de Tweede Wereldoorlog zijn ze uit de buurt verdwenen.

5. Meulestede

Uit de wijk Meulestede vernamen we van Jozef Bontinck, kroniekschrijver

van Meulestede, het bestaan van drie reuzen. In 1930 werd de 100-jarige verjaardag van de Belgische onafhankelijkheid gevierd. In september 1930 had de wijk Meulestede een feeststoet georganiseerd waarin drie reuzen opstapten: **Fliepe den agent**, **Wanne de achterwaarsterigge** (vroedvrouw) en hun zootje **Bleuspoepe**, een baby met blozende, gebolde wangen, getooid met doopkleed. Peter en meter van de reuzen waren buurtdeken Jules Drieghe en zijn echtgenote. De drie figuren vertegenwoordigden enkele van de vele volkstypen die in de buurt gewoond hadden. De bezigheden die Fliepe, Wanne en Bleuspoepe te vervullen hadden waren tot een minimum herleid. Jaarlijks namen ze deel aan de wijkkermis, de eerste zondag van september.

Het reuzengezin heeft de laatste wereldoorlog overleefd. In september 1945 hebben de drie reuzen de plaatselijke bevrijdingsfeesten meegemaakt. Hiervan is een foto bewaard gebleven in het Reuzenarchief met de voorstelling van de dansende reuzen voor het Café Liesken. Jaren nadien waren de reuzen jaarlijks aanwezig op de buurtfeesten, begeleid door een fanfare. Meermaals hebben ze hun medewerking verleend aan feesten buiten de dekenij Meulestede.

Omstreeks 1970 hebben Fliepe, Wanne en Bleuspoepe ietwat van hun uitzicht, constructie en vitaliteit verloren. De leeftijd begon zijn sporen na te laten. Om aan te tonen dat de reuzen nog goed bij hun vestand waren namen enkel de reuzenhoofden deel aan de buurtfeesten,

de maandag maakten ze nog de omme-gang mee met de rondgang van de 'zwalpeiers'. De laatste ommegang van Fliepe, Wanne en Bleuspoepe dateert van 1975. Tijdens de stoet van de Gentse feesten zaten de drie reuzen in een koets, afwisselend met de omme-gang te voet. Meulestede heeft van de drie reuzen een goede herinnering bewaard. De gedachtenis is nog gedeel-telijk bewaard gebleven in het behoud van de reuzenkledij en het reuzenhoofd van het jongentje Bleuspoepe. De reu-zen waren gehuisvest in de parochiale kring, Meulestedesteenweg. Het is niet uitgesloten dat daar nog sporen van de reuzen te vinden zijn.

Uit dezelfde periode 1932 dateert een **reuzenbakker** waarvan de foto in het Reuzenarchief bewaard is gebleven. Het is een prentbriefkaart waar op de achter-kant te lezen valt: "Bakkersfolklore, viering 50-jarig bestaan van de bakkerij Vettenburg, Vlaamse Kaai te Gent, circa 1932 (Verzameling Vandensteen Gent)". Op de voorkant staat de bak-kersreus omringd door feestvierders, poserend voor de patisserie, versierd met de bebloemde jaargetallen 1882-1932. De driekleur, feestkoetsen en straatversiering "Welkom" zijn de blij-vende getuigenis van de inzet van ambachtslieden uit de middenstand.

6. Na de Tweede Wereldoorlog

Een paar jaar na de bevrijding in 1944 werd overal feest gevierd. Tot 1950

kwam een ware 'reuzeninvasie' tot stand. Hoofdreden was de herdenking van de bevrijding. Ook de groei en de bloei van de gebuurtedekenijen vormde een reden voor een grotere belangstel-ling voor de reuzen, als symbool van verbondenheid, vrede en vriendschap. In 1946 bijvoorbeeld kwamen in de dekenij Sint-Pieters-Buiten de reuzen uit het guldenboek van 1904 (cf.supra) terug tot leven. Man en vrouw waren het symbool van de familiale onderneming van de vroegere tuinbouwers van Sint-Pieters-Buiten. De reuzen traden op 29 augustus 1946 in het huwelijk. Uit het bewaarde huwelijksboekje ontlenen we volgende inlichtingen: "Wij ambtenaar van de burgerlijke stand, verklaren en bevestigen: Jan 't Zieklien, geboren te Gent ter ener zijde en Mie Ganzendries, geboren te Gent ter andere zijde, voor ons huwelijk aangegaan ten gemeente huize. Kerkelijk huwelijk: Sint-Pieters-Buiten, inschrijving bevolkingsregister: wijk 9, Sint-Pietersaalststraat, autobox nr. 27". Jan en Mie waren tijdens de gebuurtefeesten in hun omme-gang ver-gezeld van de dansgroep "De Boerkens en de Boerinnkens". Na het huwelijk kregen beide reuzen een andere naam: **Jan Ganzendries en Mie 't Zieklien**. In oktober 1950 namen Jan en Mie te Aalst deel aan de feestviering van het 25-jarig bestaan van de 'Bond der Oostvlaamse Folkloristen'. Hun verte-genwoordiging staat geboekstaaft namens de 'Boerendinsdagvrienden'.

In de jaren 1950 bestond het gebruik in de buurten van 't Zieklien en Ganzen-

dries om twee of meer popjes voor het vensterraam goed zichtbaar uit te stellen ter gelegenheid van boerendinsdag. De popjes verbeeldden het reuzenpaar Mie en Jan, vergezeld van 'een boerken en een boerinnen'. In de jaren 1950 is dit gebruik teloorgegaan, ook de reuzen bleven op boerendinsdag en tijdens de kermisviering afwezig.

7. Normaalschoolstraat-Zwijnaardsesteenweg

De buurtedekening Normaalschoolstraat-Zwijnaardsesteenweg adopteerden twee reuzen tijdens de carnavalviering van februari 1947: twee kinderfiguren, gewezen eigendommen van de Gentse liefdadigheidsinstelling 'Kinder-geluk'. Het kinderlijk uitzicht was duidelijk te zien aan het hoofd en de kledij, maar nu kregen ze een totaal andere betekenis. Hun personificaties waren twee vioolkrabbers uit de galerij Gentse typen die leefden in de jaren 1880-1890, beter bekend onder de naam **Tjaak de Spille** en **Ivo de Knuist**. In dialect betekent dat: de magere en de dikke. Tjaak en Ivo waren straatzangers die hun protestsongs door vioolgeknars begeleidden. Ze waren tijdgenoten van Karelke Waerie. Ze poogden ook een centje te verdienen in herbergen en bij gemakkelikheden. De Heer Jules Vanlaeres, bestuurslid van de dekenij, vestigde onze aandacht op een liedje dat toen over beide reuzen gezongen werd. Tijdens de eerste bevrijdingsfeesten werd het liedje de eerste zaterdag van september gezongen. Enkele woorden

zijn hem bijgebleven:

Tjaak waar es Ivo ? Ivo waar es Tjaak ?

Tjaak es in de vaart gevallen.

Ivo wist van niemendalle.

Tjaak waar es Ivo ? Ivo waar es Tjaak ?

Vanaf 1947 tot 1959 waren Tjaak en Ivo betrokken bij de jaarlijkse bevrijdingsfeesten. Nadien hoorden we van hen niets meer. Het deuntje "Tjaak waar es Ivo ? Ivo waar es Tjaak" was de enige herinnering die van de twee reuzen overbleef.

De vroegere buurtedekening Heuvelpoortstraat, thans Overpoortstraat, hernam in 1947 het oude kermisgebruik van 1904, de ommeegang met de reuzen, ze noemden **Kwinten** en **Amanda**. De namen zijn ontleend aan twee plaatsnamen in de buurt van het Sint-Pietersplein: Sint-Kwintensberg en Sint-Amandstraat. In 1948 kwam er een reusken bij, **Roland** was zijn naam, een herinnering aan Klokke Roeland in het Gentse belfort, daterend uit 1660. Omstreeks 1958 kwam een einde aan het reuzengezin. Sporen van de drie reuzen zijn in het Museum voor Volkskunde (nu: Het Huis van Alijn) bewaard gebleven. (¹⁸)

8. Dekenij Sleepstraat

We komen nogmaals op de H. Kerstparochie, 't Seleskest, terug, waar de aloude dekenij 'de Sleepstraat' gele-

De twee reuzen Albrecht en Isabella, in 1947 gecreëerd door de Dekening Sleepstraat, zijn nog steeds te bewonderen in Het Huis van Alijn (voormalig Museum voor Volkskunde). Hun geboorteakte berust in het Reuzenarchief van de KBOV. De foto's tonen de opstelling in de Lange Steenstraat waar het museum eertijds gevestigd was.

gen is. De buurt gaat er prat op dat ze in 1604 het bezoek kreeg van de aartshertogen **Albrecht** en **Isabella**. De historische gebeurtenis werd in herinnering gebracht door het maken van de reuzen Albrecht en Isabella. D. Stampaert, antiquair uit de Sleepstraat, verleende hiervoor zijn financiële en morele steun. Promotor was schepen J. Vermeulen. Voor het ontwerpen van de figuren en sieraden werd een beroep gedaan op de beeldhouwer Jan Anteunis (Gent, 1896-1973). De stedelijke Beroepsschool Carels-Nicaise zorgde voor de verdere realisatie van de figuren. Het waren prachtige reuzen, gelijkenis vertonend met onze reusken uit de 16de en 17de eeuw van Gent, Dendermonde, Geeraardsbbergen en Oudenaarde.

De eerste ommegang van Albrecht en Isabella was ook voor de buurtgedekenij een historische dag in haar geschiedenis. In 't gezelschap van vijf nieuwe stadsreuzen deden Albrecht en Isabella hun blijde intrede op 23 mei 1947 in de Grote Folklore- en Handelsstoet van de Federatie der Gentse Handelaars. De pronkstukken van de Sleepstraat namen ook deel aan het zilveren Jubileumfeest van de Bond, te Aalst op 1 oktober 1950. Albrecht en Isabella ontbraken evenmin op het Reuzenconvent te Wetteren op 27 maart 1655. Na de ommegang ontvingen ze de ereprijs voor het mooiste reuzenpaar. Het bergem en onderhoud van het vorstelijk paar was voor de buurtgedekenij geen makkelijke taak. De reuzen werden in 1966 toevertrouwd aan de Koninklijke Bond

van de Oost-Vlaamse Volkskundigen. In 1967 kregen de figuren, hun kledij en sieraden een *facelift*. Ze genoten een rustig verblijf in de kapel van het Museum voor Volkskunde, thans 'Zaal Jozef Vermeulen' genoemd.

Naar aanleiding van de herdenking van de 125-jarige verjaardag van de Gentse Feesten, in juli 1968, heeft kunstenaar Dirk Pauwels uit Mariakerke een kunstkeramiek vervaardigd (42 x 68 cm.) waarop de reuzen Albrecht en Isabella staan afgebeeld in gezelschap van Pierke. In 1974 werden de aartshertogen vereerd door het bezoek van koningin Fabiola aan het museum. De reuzen brachten zelf een bezoek aan koning Boudewijn en koningin Fabiola op het Sint-Pietersplein ter gelegenheid van de opvoering van het 'reuzenspel' op 15 juni 1980 tijdens de viering van 150 jaar Belgische onafhankelijkheid.

9. De Gentse stadsreuzen

In onze bijdragen over het 'Reuzenarchief' en 'De Gentse reuzen' hebben we meermaals de naam van advocaat Jozef Vermeulen (Moerbeke 1894-Gent 1956), vernoemd. Vermeulen was ondervoorzitter van de Bond, redactielid van Oost-Vlaamse Zanten, medestichter van het Internationaal Studiekomitee voor Ommegangsreuzen en bovendien schepen van de stad Gent. Jozef Vermeulen is de promotor geweest van de historische reuzen die in de jaren 1947-1950 tot stand kwamen, dank zij de Koninklijke Unie van de Middenstand te Gent. Deze reuzen zijn tot op de

431

dag van vandaag nog altijd eigendom gebleven van deze vereniging, alhoewel het gebruikelijk is deze reuzen 'stadsreuzen' te noemen. Vermeulen schonk de naam stadsreuzen aan deze figuren omdat ze volgens de legende de stichters zijn geweest 'van de goede stede Gent'. De ontwerper van de stadsreuzen heette Olivier Piette, beeldhouwer (geboren te Gent in 1885). De realisatie van de ontwerpen werd toevertrouwd aan de leerlingen van de Stedelijke Beroepsschool Carels-Nicaise. Ze kwam tot stand tijdens de periode 1947-1950 onder vier benamingen: stedestichters, Romeins duo, Karolingers, Arnulfiden. De eerste vijf reuzen, twee stedestichters en drie Arnulfiden, deden hun blijde intrede tijdens de jaarlijkse Folklore) en Handelsstoet op 23 mei 1947, georganiseerd door de Federatie der Gentse Handelaars, thans Koninklijke Unie van de Middenstand.

De Gentse stadsreuzen vertegenwoordigen vier families die in de loop van duizend jaar geschiedenis bij de stadsontwikkeling betrokken waren. De eerste groep symboliseert de stichters: **Carinus en Gorduna** (1947) en hun dochtertje **Ganda** (1948). De tweede groep is het Romeins duo: **Nonkel Gaius en Tante Cesarine** (1948). De derde familie wordt vertegenwoordigd door: **Karlemanje** (1950) en **Roeland van Roncesvalles** (1949). De vierde familie vertegenwoordigt de Arnulfiden: **graaf Arnulf** (1947), zijn **dochter Lutgarde** (1947) en haar echtgenoot graaf **Wicman van Hameland**

(1947). We hoeven ons geen zorgen te maken over de historische waarheid van de namen der stedestichters van Gent. J. Vermeulen heeft ze ontleend aan de Gentse sagen die door Paul de Rijck werden neergeschreven in *Gentianen. Een resem oude Gentse sagen*, verschenen in 1955. (19)

In wat nu volgt willen we dieper ingaan op de historische waarheden in de sagen met betrekking tot de reuzenfiguren. De stedestichter Carinus wordt afgebeeld met wapenschild: een witte handschoen op een zwart veld. De voorstelling is algemeen bekend, zogezegd afkomstig van Keizer Karel, ontleend aan de boutade "Je mettrai Paris dans mon Gand". Die handschoen is geen anachronisme. De afbeelding "Gand" heeft wel iets te maken met de sage over de stedestichter nonkel Gaius, die naar verluidt met de Romeinse legioenen naar Gent kwam. Hij vond Gent zo mooi dat hij er wou blijven wonen. Gaius Antonius vond hier zijn echtgenote, de mooie Cesarine. Hij liet zich een kasteel bouwen op de plaats waar de stroom Scaldis (Schelde) en de rivier Legia (Leie) samenvloeiden. Boven de ingang van zijn kasteel liet hij de naam beitelen: G. Ant., dat wil zeggen Gaius Antonius. Zij die lezen konden spraken van het huismerk GANDA, de jaren nadien over Gent. Op die plaats zou Gent ontstaan zijn.

De naam Ganda, de naam van het dochtertje, is wel historisch verantwoord. Het is een toponiem uit de negende eeuw, wat betekend 'monding' of 'aan de monding' van Leie en Schelde (20)

Gentse stadsreuzen uit de jaren 1947-1948 (Koninklijke Unie van de Middenstand). Van links naar rechts: 1. hertog Carineus, 2. Ganda, dochter van Carineus en Gorduna, 3. Gorduna, vrouw van Carineus, 4. Nonkel Gaius, 5. Graaf Arnulf de Oude, 6. Cesarine, vrouw van Gaius, 7. Burggraaf Wicman, schoonzoon van Arnulf, 8. Lutgard, dochter van Arnulf en vrouw van Wicman (Foto Jules Slosse, Gent, 1948)

De derde familie situeren we eveneens in de negende eeuw. Karel de grote kwam in 811 naar Gent om er de vloot te inspecteren. De vloot werd in gereedheid gebracht tegen invallen van de Noormannen. Met Roeland belanden we bij de paladijn van Karel de Grote die in 778 in de slag bij Roncesvalles

tegen de Basken, de dood vond. Voor de Gentenaars is die naam innig verbonden met de Klokke Roeland die in het belfort hing. Nu staat de klok als monument opgesteld op het Emile Braunplein met de inschriften “k ben de Grote Triomfante. Geboren 1660. Klokke Roeland’s erfgenaam. Hier op rust 1950”.

Met de familie Arnulfiden gaan we terug tot de 10de eeuw. Arnulf de Grote was de derde graaf van Vlaanderen en verbleef op het Gravenkasteel. Hij speelde een voorname rol in de ontwikkeling van de Sint-Baafs- en Sint-Pietersabdijen. Zijn dochter Lutgarde was gehuwd met Wickman de Hameland. De nederzetting van de abdijen Sint-Baafs en Sint-Pieters waren een uitstraling voor de groei van de stad.

Als volkskundige en dichter was Jozef Vermeulen vertrouwd met de Gentse sagen, nog vóór het verschijnen van het boek van P. De Rijck in 1955. We leiden dit af uit de 'dichterlijke ontboezemingen' die Vermeulen onder het pseudoniem Joost Wielandt in dit tijdschrift in 1955 publiceerde. In de 'Keur uit Gentse Rijmen' komen alle namen voor die aan de stadsreuzen werden gegeven. Enkele van deze Gentse Rijmen dateren uit de periode vóór de intrede van de eerste stadsreuzen in 1947, ondermeer Ser Wicman en Lutgarde uit 1940, Carinus en Gorduna uit 1941, Graaf Arnuld uit 1946, Gaius, Cesarine en Ganda's liedekijn dateren uit 1955. (21) We laten Vermeulen aan het woord in enkele van zijn lofgedichten aan het adres van de Gentse stadsreuzen.

Welkom aan de reuskens Carineus en Gorduna

Het gedicht bestaat uit vier stroven en dateert uit 1941. De eerste strofe luidt als volgt:

Daar komen onze reuzen /
Plechtstatig aangezet,

Hun bolle wangen bleuzen / En
glunderen van de pret.

Ze dansen, daar ze treden, / Puur
van contentement:

Ze zijn toch zo tevreden / Terug te
zijn in Gent.

Ganda's Liedekijn

Het dochtertje van Carinus en Gorduna wordt bezongen in drie strofen. We citeren de tweede en derde strofe, daterend uit 1955:

2 Mijn paps heet Carineus, / Gorduna,
mijn mama,

Mijn peter nonkel Gaius, / Mijn
meter, holala,

Da's tante Caesarina / Uit 't schoon
Italia;

Die speelt de mandolina / met grote
maëstra (bis)

3 Zij zeggen dat mijn ouwers, - / En
ik geloof het ook -

De stichters en de bouwers / Zijn, in
der tijden rook,

Van onze Gentse stede, / Waarvan
ik ben 't simbool,

En op het hoofd draag mede / De
kroon als aureool.

Van Gaius en van Caesariën

De nonkel en tante van Ganda worden in vijf stroven bezongen. Het is een rondedans waarvan de partituur ons niet bekend is. We veronderstellen dat er tij-

dens de ommeegang met de reuzen halt werd gehouden. De kinderen dansten rond de reuzen al huppelend, hand in hand. We citeren de eerste en tweede strofe waarin we vernemen welke rol Gaius en Caesariën gespeeld hebben in de stichting van de stad. Het stuk dateert uit 1955.

- 1 Daar zijn dus weer uit Romen, / Uit 't appelsieneland,
Te Gent teruggekomen / Oom Gaius en Matant:
Hij is een hoge here, / Zijn borste blinkt van 't goud.
En tante al even zere / Van luxe en opschik houdt:
- 2 Ja, nonkele, wij weten / Wat wij U zijn verplicht:
Wat werk gij hebt gekweten, / Als Gent gij hebt hersticht.
Gij moest zo hard slameuren, / Gij hebt het zelf gezeid,
Dat 't al nog moest gebeuren / In uw vrije tijd:

Reuzenlied van Graaf Arnulf

Het lied omvat drie strofen met eenzelfde refrein. Datering: 1946.

- 1 Graaf Arnulf, genaamd de Grote / Is voorwaar een grote baas
Na veel druk. Zijn landgenoten / bracht hij redding en solaaas,
Vrijheid schonk hij ook en vrede, / Zwart op wit op perkament,
Aan de stichters van de stede / In de

vrije kuip van Gent.

Refrein

Graaf Arnulf, trala, liere / Vader van het vrije Gent

Passend is 't dat wij U vieren / In het duizendjarig Gent

Ser Wicman van Hameland

De tekst is een lied met aangepaste rondedans. Zes strofen. Gedateerd 1940.

- 1 Ser Wicman, heer van Hameland,
Die kwam te Gent eens aangeland.
Hij vond het daar zodanig goed
Aan de oevers van de Scheldevoed,
Dat hij van Gent niet weg en kon,
En daar zijn draadje verder spon.
- 6 Ser Wicman werd, 't is wel bekend
Een authentieke graaf van Gent;
En 't oude plekje weidegrond,
Waar Wicman eens zijn bruidje vond,
Al graast, voorwaar, er koe noch veers,
Heet nog altijd "Minnemeers".

De grootste vent van Gent

Het lied bevat vier strofen, elk met een verschillend refrein, daterend uit 1940.

- 1 En de grootste vent van Gent / 't is de Reuze, 't is de Reuze
En de grootste vent van Gent / 't is de reuzegom van Gent

Refrein

Eia : Eia : Hoepasas : / Vivat onze Reus, viva:

Vivan onze Reuzen.

De stadsreuzen hebben in de loop van hun geschiedenis meermaals de rol vervuld van afgevaardigde van de Gentse reuzenfamilie. Toen in 1950 de hele historische familie verenigd was, namen ze jaarlijks deel aan optochten die door de Koninklijke Unie van de Middenstand georganiseerd werden. De dragers van de talrijke reuzen werden hoofdzakelijk gerecrueteerd uit het personeel van de stedelijke plantsoendienst.

De eerste uitstap die de stadsreuzen maakten was naar **Aalst**. Op zondag 1 oktober 1950 greep in Aalst de **Alfons De Cock-herdenking** plaats in het kader van de vierde Provinciale Najaarscultuurdag, in samenwerking met de Bond die toen zijn 25-jarig jubileum vierde. In de namiddag greep de optocht van een zeventigtal Oost-Vlaamse reuzen plaats. Als ambassadeur van de Gentse reuzenfamilie waren de tien stadsreuzen aanwezig.

Een onvergetelijk schouwspel van reuzen greep plaats te **Rijsel** op het **reuzencongres** van 21 mei 1956, waar een honderdtal reuzen aanwezig waren, waaronder de Gentse stadsreuzen. We citeren uit het verslag van J. Vermeulen: "De reuzen van Gent kwamen in gesloten formatie aangezeten. Statisch en deftig, al wat ge wilt, maar wat jong gewriemel daaromheen zou stellig hun optreden nog al wat meer ontvankelijk maken. Gandaatje, het jonge wicht, trippelde

even jeugdig en fleurig als altijd tussen de strenge vader Carinus en de gemoeidelijke moeder Gorduna met de grote ogen, gevolgd door het Romeinse koppelpel Nonkel Gaius en Tante Caesarina. Daarop volgde het Karolingisch tweetal: Karlemanje en zijn neef paladijn Roeland, in al hun waardigheid. Dan kwamen de Arnulfiden aan de beurt: Graaf Arnuld met Wicman en Lutgarde, respectievelijk zijn schoonzoon en z'n dochter". (22)

Op 8 oktober 1966 had in het Feestpaleis van het park te Gent een groot feest plaats, georganiseerd door het **Gemeentekrediet van België**. De tien stadsreuzen waren er te gast. Het Gemeentekrediet had bij die gelegenheid een subsidie verleend voor het herstel van de stadsreuzen. (23) Het folkloreatjaar 1974 startte op 28 januari met een bezoek van **koningin Fabiola** aan het Museum voor Volkskunde. Langs de gevel van het museum was een erehaag van Gentse stadsreuzen opgesteld. Op de binnenkoer van het museum vroeg de koningin uitleg over de namen van de reuzen, over hun constructie en over de dragers. Ik genoot de eer aan de koningin de nodige informatie te verstrekken. (24)

In de loop van 1974 werd voor de eerste maal een **folklorestoet** ingericht. Als waardige vertegenwoordigers van de reuzenfamilie hebben de stadsreuzen in deze stoet hun eerste Gentse ommeegang meegemaakt. Deze traditie werd in de loop van de jaren in ere gehouden. In 1996 werd de 23ste reuzenommeegang gevierd. (25)

436

VERLEDEN JAERE ZELF NAË GHENDT
 ROELAND HEEFT DEN WEEGH VERKENDT;
 ALLES WARD SO WEL BEVONDEN
 DAT NU KONNEN W'U VERKONDEN
 DAT, AI, TE BEQUAEMER TYD,
 WAT ONS HERTE SEER VERBLYD,
 KARLEMANJE HEEFT BESLOTEN
 IN DEN RAED VAN SINE GROTEN
 DAT IE MET SYN PALADYN
 SOU TOT GHENDT WEUNAGTIG SYN.
 HOOGST VEREERD OM SINE KEUSE
 SYN UW NEGHEN GHENTSE REUSEN.
 DIES SI BEDEN U : COMT SIEN
 NAER UW REUSE NOMMER THIEN,
 HOOGH EN WYS END'EEL EN SCRANDE.
 SEGH DAT VOORT DEN EEN DEN ANDER,
 WANT SIN SCRIVER HEEFT GESCREVEN
 DAT HY SEER VEEL AGTERNEVEN
 VAN SIN GOEDE GANDA-LIEN
 BI SIN INTOGT WENST TE SIEN.
 WILT GY JONNEN HEM DIE ERE,
 DANCKEN U, BI VOORBAET, SERE.

DIE REUSEN AL VAN GHENDT.

INNE DIE PAESMAENDE
 VAN 1950.

De Gentse reus Karlemanje (Karel de grote) uit 1950 (Foto A. De Vogelaere)

Ook de viering van de 150ste verjaardag van de Belgische onafhankelijkheid, op 15 juni 1980, ging gepaard met een groots opgezet reuzenfeest, in aanwezigheid van koning en koningin. Met 120 Oost-Vlaamse reuzen werd toen *Het reuzenspel*, van scenarist Freek Neiryndck, opgevoerd. De stadsreuzen (stedestichters) vertegenwoordigden Gent. Ze werden door het publiek hartelijk onthaald.

We mogen deze paragrafen over de Gentse stadsreuzen niet afsluiten zonder de naam te vernoemen van de verdienstelijke reuzenvriend Willy De Smet, voorzitter van de Koninklijke Unie van de Middenstand. Reeds vele jaren heeft hij met belangstelling en zorg gewaakt over het behoud en welzijn van de stadsreuzen, eigendom van de Koninklijke Unie. Het was trouwens de Unie die in september 1952, tijdens de Bloemencorso een nieuw gezin in de reuzenfamilie binnenbracht: de **Loze Vissertjes en 't Molenarinnetje**. Ze vertegenwoordigen de Heirnisbuurt met de visnamen: Snoek-, Forel-, Tarbot-, Karper- en Zalmstraat. Bij de inhuldiging waren 't Loze Vissertje en 't Molenarinnetje vergezeld van vier reuzenvissen de snoek, de forel, de tarbot en de karper. Het zijn eendagsvisjes geweest, 't jaar nadien waren ze uit de Bloemencorso verdwenen.

't Loze Vissertje en 't Molenarinnetje maakten ook het Reuzencongres mee te Rijsel in 1956, samen met tien andere stadsreuzen. De Bloemencorso van 1968 was noodlottig voor de reuzen.

halfweg de ommeegang stukten de reuzen in mekaar. De vreselijke virus, de memel, had hun wijmen gestel totaal ondermijnd. 't Loze Vissertje en 't Molenarinnetje beleefden een korte herstelperiode. Vanaf de jaren 1970 verschenen ze opnieuw op het podium in het gezelschap van de stadsreuzen. Vanaf 1974 namen ze jaarlijks deel aan de feeststoet van de Gentse feesten. Beiden waren ook te gast op buitenlandse ommegangen. In 1994 en 1995 waren ze te gast in respectievelijk Maastricht en Amiens.

10. Gebuurte dekenij Drongensesteenweg

De gebuurte dekenij van Drongensesteenweg, Weverstraat en Schrijnwerkerstraat vierde in augustus 1951 de doopplechtigheid van een reuzenkind Dora. Peter en meter werden plechtig ten huize afgehaald en overgebracht naar de Centrale van de Radio-uitzendingen aan de Drongensesteenweg, waar het reuzinnetje gedoopt werd. Zoals gebruikelijk op dergelijk feest werd ook hier het doopsuiker uitgedeeld. Gebruik makend van het buurtfeest, maakte **Dora** kennis met de burens en nam ze deel aan de feestelijkheden. Bij het sluiten van de wijkkermis mocht Doa meegaan met het wandelconcert en met de kaarskensprocessie, ... van herberg tot herberg. Dora was zeer geliefd. Haar naam prijkte in elk feestprogramma: "ons reuzenkind". In 1972 stak Dora helemaal in een wit kostuum. Van het buurtfeest gebruik makend vierde men haar plechtige com-

439

munie. Uit de informatie die ons door de voormalige dekenin, Mevr. Rita Van Coile-Crommelynck, verschaft werd, had reuzin Dora in de jaren 1960 en 1970 drukke bezigheden. Waar er kermis gevierd werd, of waar er optochten gehouden werden, binnen en buiten de dekenij ... ze was altijd aanwezig en leefde met de mensen mee. Rond de jaren 1985 geraakte Dora op het achterplan. Blijkbaar was haar rolletje uitgespeeld. Ze werd opgeborgen. Reuzenkind en ommegangen behoorden tot het verleden.

11. Van Beverenplein

In de buurt van het Van Beverenplein en de Rijkhovelaan zijn de straatnamen ontleend aan bloemen: anjelier, chrysan, dalia, fuchsia, enz. Terecht mag deze buurt de 'bloemenkenswijk' worden genoemd. Na de bevrijding in 1944 startte men opnieuw met de vroegere buurtfeesten daterend uit de jaren 1920. De grote attractie van de jongste feesten was een handels- en reclamestoet. In 1952 kwam de attractie van een reus aan de beurt. De 'bloemekenswijk' vond onmiddellijk de gepaste naam; de reus werd **Bloemist** benoemd. Aan de Wondelgembrug werd Bloemist verwelkomd. Van daar trok de stoet naar het Van Beverenplein vergezeld door een klinkende fanfare en joelende menigte. Hier bevond zich het feestcomité met de afgevaardigden van het stadsbestuur. De blijde intrede van reus Bloemist beleefde vele jaren een heruitgave op de zaterdag van de buurtkermis. Op zondag

stapte Bloemist vooraan in de handels- en reclamestoet.

In 1964 deed de reus zijn laatste omme- gang en nadien verdwenen alle sporen van zijn bestaan. In de feestviering van het 50-jarig jubileum van de buurtkermis in 1969 was reus Bloemist de grote afwezige.

12. De jaren 1960 en 1970

Op 23 juni 1963 greep te Gent de 'triumftocht der reuzen in Vlaanderen' plaats, georganiseerd door de Vriendenkring Hou ende Trouw met de medewerking van Fedekam (Oost-Vlaamse Federatie [van] Muziekmaatschappijen). Een hondertal reuzen namen toen deel aan een grote optocht van wel twintig muziekkapellen en talrijke dans- en zanggroepen. De triomftocht groeide uit tot een familiaal bezoek aan de Gentse reuzen.

In augustus 1964 kwam in de Sint-Jozefparochie een historische reus tot stand, **Rabot** genaamd. Hij paste uitstekend in het kader van de historische, krijgshaftige, vredelievende Gentse reuzenfamilie. De naam is ontleend aan het monument het Rabot, gebouwd in 1489 als versterking van een sluis op de Lieve. De Duitse keizer Maximiliaan van Oostenrijk (1459-1519) belegerde Gent in 1488. Hij poogde de stad via de Lieve te veroveren. De Gentenaars brachten ter hoogte van de Lieve aarden versterkingen aan en boden veertig dagen weerstand aan het beleg. De keizer blies de aftocht en in 1489 werd de

overwinning gevierd door de bouw van de triomfpoort, het Rabot met de drie torens op de Lieve. De reus Rabot is getooid in Middeleeuwse kledij van her-tog, met een grote pluim op de hoed, met zwaard aan de zijde, wapenschild met de drie torens - het Rabot - op de borst. De reus vertolkt het symbool van de stad Gent, die Fiere. Hij past uitstekend bij de historische figuren uit de reuzenfamilie. De eerste tien jaar woonde Rabot in de Kring van de Sint-Jozefsparochie. Hij was in de buurt gekend en bemind, vooral bij de jeugd. Ook deze reus kende een kortstondig bestaan. Omstreeks 1970 bleef het para-depaardje van de Sint-Jozefsparochie weg uit het volksleven in de buurt. Rabot speelde geen rol meer bij feestelijkheden. De oudere generaties hebben nog vage herinneringen aan zijn figuur en symbool. Met de Vlaamse dichter Albrecht Rodenbach (1856-1880) kunnen we het verhaal van reus Rabot beëindigen met het slotwoord uit het bekend gedicht 'Fierheid': "Waar is der ouderen fierheid nu gevaren?".

Het folkloreatjaar 1974 was niet aan de aandacht van de dekenij Sint-Pieters-Buiten ontsnapt. J. Redel had het initiatief genomen voor een tentoonstelling over 100 jaar Sint-Pieters-Buiten. Ze greep plaats in de maanden augustus-september in het filiaal van de Generale Bank aan de Kortrijksesteenweg. Gebruik makend van de vele herinneringen uit het vroegere volksleven, werd op 30 augustus, tijdens de kermisdagen, de oude reus Jan Ganzendries van onder

het stof gehaald. het jaar nadien kreeg Jan opnieuw Mie t' Zieklien tot bruid. Aansluitend bij de oudere traditie van de Boerendinsdagvrienden, vergezelden boerkens en boerinnkens het reuzen-paar. Het huwelijk bleef niet zonder gevolg. Op zaterdag 28 augustus 1976 was het feestprogramma van de dekenij goed gevuld. Om 16 uur: rondgang met de muziekmatschappij Sint-Cecilia van Sint-Kruis-Winkel met de reuzen Jan en Mie. Om 19u30: doop van de reuzen-tweeling. Het huwelijksboekje werd bovengehaald. De ambtenaar van de burgerlijke stand schreef datum en voor-namen van de reuzentweeling in het boekje: "Gent 28 augustus 1976: **Fons** en **Fien**. Doopsel in de jongensschool van Sint-Pieters-Buiten". Het reuzenge-zin heeft de kermessen van de jaren 1980 niet lang overleefd. Ook Jan en Mie kregen de memelziekte. Ze gingen eraan ten onder. De reuskens Fons en Fien bleven van de vernieling gespaard. De kledij bleef bewaard, maar de twee-ling kwam niet meer op straat. De kle-ding kreeg een voorlopige verblijfplaats in een garage. ⁽²⁶⁾

Tijdens de carnavalfeesten van februari 1975 merkten we in de optocht de reus **Karelke Waerie** op, vergezeld van de fanfare *De Lochte Genteneers*. Het initiatief en de vervaardiging van de reus hadden we te danken aan de vzw Trefpunt, bij Sint-Jacobs, meer in het bijzonder aan Walter De Buck (°Gent 1939). Karel Waerie (1842-1898) was een bekend figuur, het prototype van de Gentse volkszanger. Bij de aanvang van

de jaren 1900 kende elke Gentenaar een paar liederen uit het repertorium van Karelke Waerie. Tijdens de Gentse Feesten stond de reus nabij het podium bij Sint-Jacobs. Karelke moest niets anders doen dan kijken en luisteren. Wat er in zijn hoofd omging bij al dat gedoe en lawaai hebben we niet kunnen achterhalen. Het jaar nadien kreeg Karelke tijdens de Gentse Feesten (1976) naast zich het gezelschap van **Hélène Marechal**, eveneens een creatie van Trefpunt. Haar intrede als reuzin had ze toen reeds achter de rug met de optocht, tijdens de carnavalsviering, van 'De Lochte Genteneers'. Tot vandaag is de figuur van Hélène Marechal bij de oudere generatie bekend gebleven als de volkszangeres met haar mooie ogen en haar gouden hart. Hélène werd geboren in Gent op 31 december 1893; in het geboorteregister stond ze ingeschreven als Sidonie Van Larebeke. Ze overleed in 1970. Zoals bij reus Karelke het geval was, was haar taak als reus louter figuratief.

De reuzen Karelke en Hélène zijn eendagsreuzen geweest. Ze hebben de Gentse Feesten van 1976 niet overleefd. Na de 'Dag van de lege Portemonnees' van de feesten hebben we de zwaar gehavende reuzen zien liggen achter het podium. Ze hadden blijkbaar genoeg gezien en meegemaakt. De gedachtenis aan de figuur van Karel Warie werd hersteld door het monument Charelke Waerie, bij Sint-Jacobs, een creatie van Walter De Buck. Het monument werd op 9 juni 1989 aan het stadsbestuur geschonken.

Ter gelegenheid van de vlasfeesten op de Vlasmarkt (in de buurt van Sint-Jacobs), kwam tijdens de Gentse feesten van 1975 de reus **Pol de Vlasboer** tot stand. Zijn figuur herinnert aan de vroegere vlasboeren en 'voermans' die met hun paard en wagen het vlas vervoerden. De grote promotor van de reus Pol de Vlasboer was Pol 't Joen, bezieler van de vlasfeesten. De figuur is niet enkel een herinnering aan de vlasboeren en vlashandelaars maar ook aan de kantwerksters die het vlas tot draad sponnen waarmee het kantwerk geklost werd. Reus Pol en de kantwerksters hebben gedurende een vijftal jaren hun best gedaan om de stand tijdens de Gentse Feesten in leven te houden, maar omstreeks 1980 is reus Pol van het toneel verdwenen. 't Joen bewaart nog steeds het hoofd van de reus.

In 1976 ging in de Bloemenkenswijk een oude wens in vervulling, nl. tijdens de buurtfeesten nogmaals een reus te mogen terugzien. De vroegere reuzenbloemist was herrezen en kreeg nu de naam **Berten**. De reus werd feestelijk ingehuldigd met een stoet van majoretten. Zijn reuzencollega Jan Ganzen-dries, de boerkens en boerinnkens van 't Zieklien kwamen Berten de bloemist gelukwensen en vierden mee feest in de dekenij. In 1977 werd voor de 58ste keer de bloemenkenskermis georganiseerd. Reus Berten was van de partij, in al zijn glorie en onder grote belangstelling van burens en kijkers. Jaarlijks verliet Berten in juli zijn bergplaats en zijn tuintje om deel te nemen aan de dekenijfeesten. Na enkele jaren kreeg Berten

last van eenzaamheid. De buurtedekening schonk hem een echtgenote, **Martha**. Haar naam was ontleend aan een volkstype uit de wijk die honderd jaar geworden was. Op 2 juli 1994, tijdens de buurtfeesten, traden Berten en Martha in het huwelijk met de daarbijhorende formaliteiten: geboorteakte, doopsuiker, redevoeringen, enz. Tot op heden leeft het reuzengezin gelukkig en in vrede. Op de dekenijfeesten zijn ze nog steeds aanwezig, staande als een jong koppel op een wagen, voortgetrokken door een personenwagen. (27)

Tijdens de buurtfeesten in de dekenij van de Zwijnaardsesteenweg van 1977 hoorde men een nieuw geluid van en over de vroegere reuzen. De reuzen **Tjaak** en **Ivo**, de straatzangers, bekend door het lied "Tjaak waar is Ivo? Ivo waar is Tjaak?", waren teruggekeerd. Opnieuw namen ze deel aan de traditionele avondstoet, omringd door dansende en zingende kinderen. De reuzen hadden hun volwassenheid afgelegd. Ze waren reusjes, met oorspronkelijke personificatie vanaf hun geboorte in 1957, toen ze nog kinderen waren van de Liefdadigheidsinstelling Kindergeluk.

Het decennium 1970 kunnen we afsluiten met een kroostrijk reuzengezin. Het ontstond tijdens de buurtfeesten in de Sint-Bernadettestraat in het jaar 1977. Voorzitter Charles Wyckaert en zijn bestuursleden wensten wat vernieuwing te brengen in de wijkkermis. De idee om een reus in de buurt op te nemen werd goedgekeurd. Over de naam van de reus werd heel wat gediscussieerd.

De kristelijke naam Sint-Bernadette van de parochie en de straat leende er zich niet toe een reuzin Bernadette in het leven te roepen. Uiteindelijk ontdekte men dat de naam **Bernard** het best Sint-Bernadette kon vertegenwoordigen. Zo kwam reus Bernard tot leven. Aangezien Gent een bloemenstad is, kon Bernard beschouwd worden als het prototype van de tuinbouwer: Bernard de Bloemist.

Voor het ontwerpen en maken van de figuur werd beroep gedaan op de hobby-houtsnijder Leon De Keukelaere uit de buurt voor het beeldhouwen van het hoofd. Als model werd een gelijkennis gemaakt met het hoofd van de overleden zoon van de beeldhouwer. De eerste uitstap, in augustus 1977, was een meevaller voor Bernard. Bij het bekijken van de reus was men van mening dat Bernard niet geschapen was om alleen te blijven. De keuze van reus Bernard viel op reuzin **Margriet**. Tijdens de kermis van 1978 traden zij in het huwelijk. Tijdens het Jaar van het Kind 1979 werd uit het reuzenpaar een **zesling** geboren en bovendien adopteerden Bernard en Margriet nog een zevende kind, een vondeling. De reuzenkinderen heetten: **Flor, Roos, Roeland, Marie-Roos, Waldo, Rosalinde en Astrid**. In de optochten zijn de reusjes jongens en meisjes met een gebeeldhouwd hoofdje. Wanneer ze met de reuzenwagen meerijden nemen de kinderen hun hoofdje mee. In 1980 nam het kroostrijk reuzengezin deel aan het Reuzenspel op het Sint-Pietersplein. Tot

op heden hield het gezin stand. De afgelopen jaren maakten ze vijf tot zes uitstappen per jaar in en buiten de buurt. Om de hoofdjes beter te kunnen bewa-

ren werden ze in mei 1996 tijdelijk ondergebracht in het Museum van de Heemkundige en Historische Kring Wondelgem.

(wordt vervolgd)

NOTEN

- 1 DAEM (M.). Het Oost-Vlaams reuzenarchief. *OVZ*, 72 (1997), p. 53-56.
- 2 *OVZ*, 67 (1992), p. 87-178.
- 3 DAEM (M.). Het Heiligbloedkapelletje van Ekkergem. *OVZ*, 69 (1994), p. 158.
- 4 BILLET (J.). *Politije Boeck*. Stadsarchief Gent, Ms. 1 GD.
- 5 BILLET (J.). *Op. cit.*, deel VI, p. 2-3.
- 6 FRIS (V.). *Histoire de Gand*, Gent, G. De Tavernier, 2de uitg., 1930, p. 253.
- 7 Universiteitsbibliotheek Gent, nr. G. 3472: kopergravure 55 x 92 cm., 1687. De kopie in het Stadsarchief Gent, Atlas Goetghebuer, L 5/1 is niet correct.
- 8 DAEM (V.). Reuzendieren in Oost-Vlaanderen. *OVZ*, 68 (1993), p. 170.
- 9 VAN BOST (F.). *Prentkaarten van de Exposition Provinciale 1899*. Studie in voorbereiding.
- 10 *Het Guldenboek der Provinciale Tentoonstelling van Oost-Vlaanderen*. Gent, I. Vanderpoorten, 1899, 224 p., hier p. 66, 80-81 en 208. We raadpleegden het exemplaar in de bibliotheek van de provincie Oost-Vlaanderen.
- 11 *Gazette van Gent*, 232ste jrg., nr. 142, 20 juni 1899, nr. 143, 21 juni 1899, nr. 147, 26 juni 1899 en nr. 149, nr. 28 juni 1899.
- 12 *La Flandre libérale*, 25ste jrg., nr. 173 22 juni 1899, nr. 174, 23 juni 1899, nr. 175, 24 juni 1899, nr. 178, 27 juni 1899.
- 13 DHANENS (E.). Sint-Niklaaskerk. Inventaris van het kunstpatrimonium van Oost-Vlaanderen. *Provincie Oost-Vlaanderen. Kultureel Jaarboek*, Gent, 1960, p. 106: epitaf O. van Minjan, houten paneel 79 x 54 cm.
- 14 FRIS (V.). Olivier van Minjan. *Volkskunde*, XVIII (1906), p. 80-82.
- 15 *Het Gulden Boek...*, p. 82.
- 16 VERMEULEN (J.). Hoe heten onze reuzen? Proeve van inventaris. *OVZ*, 25 (1950), 24, voetnoot 4.
- 17 *OVZ*, 2 (1927), p. 49-56, foto van de reuzen van de Heuvelpoort.
- 18 *OVZ*, 51 (1976), p. 197: geïnventariseerd onder nr. VG 73-276.
- 19 DE RYCK (P.). *Gentianen*. Gent, Dienst voor Toerisme, 1955, 67 p.
- 20 GYSSELING (M.). *Gent's vroegste geschiedenis*. Gent, Standaard Boekhandel, 1954, p. 15.
- 21 WIELANT (Joost). Reuzenrijmen. *OVZ*, 30 (1955), p. 108-114.
- 22 VERMEULEN (J.). Het Reuzencongres te Rijsel. *OVZ*, 32 (1957), p. 11.
- 23 VANKENHOVE (R.). Verslag Feestkomitee 1966. *OVZ*, 41 (1966), p. 250.
- 24 WEZE (G.). Hare Majesteit Koningin Fabiola in het Museum voor Volkskunde. *OVZ*, 49 (1974), p. 42.
- 25 Statutaire vergadering 1974. Gentse Kermisstoet, Folklore Jaar 1974. *OVZ*, 49 (1974), p. 232.
- 26 Met een hartelijk dankwoord aan Gaston Van de Velde, baljuw en conservator van de dekenij Sint-Pieters-Buiten voor de informatie en documentatie.
- 27 Informatie ontvangen van Mevr. J. Poelman, dekenin van de Bloemenwijk, Maisstraat 53, Gent.